

פסול⁽¹⁰¹⁾, ואם מיצה דם הגוף ולא מיצה דם הראש כשירה.

חטאת העוף שמלקה וחשב הכהן המולק בזמן המליקה מחשבת שלא לשמה, או שמיצה דמה ובזמן המיצוי חשב מחשבת שלא לשמה, או שחשב מחשבת לשמה ומחשבת שלא לשמה ביחד, או שחשב מחשבת שלא לשמה ומחשבת לשמה ביחד פסול שהרי שנינו במשנה [בתחילת המסכת] שמחשבת שלא לשמה פוסלת בקרבן חטאת, ואין חילוק בזה בין חטאת בהמה לחטאת העוף.

אבל אם חשב מחשבת שלא לשמה בעבודות עולת העוף כשירה, ובלבד שלא עלתה לבעלים לשם חובה כדין עולת בהמה שאין מחשבת שלא לשמה פוסלת בה.

אחד חטאת העוף ואחד עולת העוף שמלקן ושמיצה את⁽¹⁰²⁾ דמן במחשבה על מנת לאכול דבר שדרכו לאכול — זה חטאת. ולהקטיר [או חשב על מנת להקטיר] דבר שדרכו להקטיר — זה עולה. חוץ למקומו פסול ואין בו כרת, ואם חשב לאכול או להקטיר חוץ לזמנו פיגול וחייבין עליו כרת, ובלבד שיקריב את המתיר של הקרבן כמצוותו.

כיצד קרב המתיר כמצוותו? אם מלק

בשתיקה שלא חישוב מחשבה שאינה נכונה בעבודת המליקה ומיצה הדם במחשבת חוץ לזמנו, או שמלק במחשבת חוץ לזמנו ומיצה את הדם בשתיקה, או שמלק ומיצה הדם במחשבת חוץ לזמנו — זהו שקרב המתיר כמצוותו!

כיצד לא קרב המתיר כמצוותו? מלק במחשבת חוץ למקומו ומיצה הדם במחשבת חוץ לזמנו, או שמלק במחשבת חוץ לזמנו ומיצה הדם במחשבת חוץ למקומו, או שמלק ומיצה הדם במחשבת חוץ למקומו, או חטאת העוף שמלקו במחשבת שלא לשמה ומיצה דמה במחשבת חוץ לזמנה, או שמלקה במחשבת חוץ לזמנה ומיצה דמה במחשבת שלא לשמה, או שמלקה ומיצה דמה במחשבת שלא לשמה — זהו: שלא קרב המתיר כמצוותו.

חשב בזמן העבודה מחשבה על מנת לאכול כזית בחוץ וגם חשב לאכול כזית למחר, או חשב כזית למחר וגם חשב לאכול כזית בחוץ, או חשב לאכול כחצי זית למחר, או חשב לאכול כחצי זית למחר וגם חשב לאכול כחצי זית בחוץ — ככל הני פסול ואין בו כרת משום שמחשבות מעורבות הן [וכמבואר לעיל דף כ"ט עמוד ב'].

אמר רבי יהודה: זה הכלל אם מחשבת הזמן

102. הגמרא במעילה [דף ט א] מקשה מכאן למאן דאמר שמיצוי בחטאת העוף אינו מעכב. אם כן איך אפשר לפגל בו. ופיגול הוא רק בעבודות המתירות את הקרבן. ומתרת הגמרא שמיצוי הולך רק על עולת העוף. ומליקה פוסלת בין בחטאת העוף בין בעולת העוף.

101. יש לרדן שמיצה דם הראש ולא דם הגוף שפסול זה דווקא בעולת העוף. שכל עבודת דמה הוא רק במיצוי. ואם מיצה רק מדם הראש פסול. אך בחטאת העוף שעיקר עבודת הדם הוא בהזאת דמה, והמיצוי בה הוא בגדר שירים, יתכן שלזה מספיק דם הראש בלבד. מקדש דוד.

גמרא

תנו רבנן: כתיב בעולת העוף "והקריבו הכהן אל המזבח", והוינן בה: מה תלמוד לומר הלא כבר כתיב בפסוק "והקריב מן התורים או מן בני היונה"?

אלא, הפסוק בא ללמדך לפי שבהאי קרא ד"והקריב" נאמר "והקריב מן התורים או מן בני היונה" בלשון רבים יכול תעלה על דעתך שהמתנדב עוף לא יפחות משני פרידין⁽¹⁰⁴⁾, גזולות, תלמוד לומר "והקריבו" שהוא לשון יחיד ומזה למדים שאפילו

קדמה למחשבת המקום הרי הוא פיגול וחייבין עליו כרת, ואם מחשבת המקום קדמה למחשבת הזמן הרי הוא פסול ואין בו כרת.

וחכמים אומרים: זה וזה פסול ואין בו כרת.

חשב לאכול כחצי זית חוץ לזמנו או חוץ למקומו ולהקטיר כחצי זית חוץ לזמנו או חוץ למקומו כשר שהרי צריך שיעור כזית למחשבת פסול בקרבן, והדין הוא שאין אכילה⁽¹⁰³⁾ והקטרה מצטרפין לשיעור כזית.

ובחטה"ע אין הקטרת אימורים ולכן חייב להביא גם עולת העוף להשלים את הקטרת האימורים. ואם כן נמצא שבעוף כשמביא קן הם קרבן אחד. ולכן בזה דווקא מועיל חצי כזית מזה וחצי כזית מזה להצטרף לכזית [זולת שאין אכילה והקטרה מצטרפין].

עוד כתב השפת אמת שהרי אם מחשב על הקטרה בלשון אכילת אש הרי זה מצטרף לאכילת אדם כמבואר לעיל [לא א], ורצה לחדש שכשם שאם מחשב על הקטרה בלשון אכילה הרי היא מצטרפת למחשבת אכילה. כמו כן זה מועיל שלא תצטרף למחשבת הקטרה. ומדברת המשנה בעולת העוף שאם חישב כזית להקטרה, חציו בלשון הקטרה וחציו בלשון אכילת אש אין מצטרפין.

104. ומה הצד שלא פחות משנים. ביאר רש"י בכריתות [דף ט א] ש"והקריב" משמע קרבן שלם. וביאר דבריו הגרי"ז שהרי מובא שם בגמרא שגר המתגייר שחייב להביא עולה. אם מביא בהמה מביא אחת, ואף מהעוף מביא שנים. כיון שלא מצינו בכל התורה קרבן עוף פחות משנים, ומקשה הגמרא שהרי בנדבה מביא

103. ותמהו בזה הלא בעולת העוף יש רק הקטרה [ולא אכילה] ובחטאת העוף רק אכילה [ולא הקטרה] ואם כן איך שייך שיחשב בקרבן עוף אחד גם אכילה וגם הקטרה.

והקרבן אורה תירץ שהמשנה בשיטת רבי אליעזר שאפשר לחשב מאכילת מזבח לאכילת אדם וכן להיפך. ואם יחשב בעולת העוף כזית לאכילה הרי זה פיגול. ועל זה אומרת המשנה ששתי סוגי מחשבות [הקטרה ואכילה] אינן מצטרפות.

והשפת אמת רוצה לומר חידוש גדול שאם מחשב כזית משני קרבנות שניהם נפסלים. ומדובר כאן שחישב חצי כזית מעולת העוף להקטרה. וחצי כזית מחטה"ע לאכילה.

והאור שמח גם פירש כך שמדובר שחישב משני קרבנות. אך אומר שוודאי תמיד אי אפשר לצרף כזית משני קרבנות. ורק כאן אפשר וזה על פי דברי האבן עזרא [ויקרא פ"ה פ"ז] שביאר בקרבן עולה ויורד שעשיר מביא רק חטאת בהמה. ואילו עני מביא חטאת העוף ועולת העוף, וכתב וזה לשונו והקרוב אלי שהאחד כנגד האימורים. והשני חטאת כמשפט. עכ"ל. והיינו שבחטאת בהמה יש גם הקטרת אימורים.

יכול נעלה בדעתנו שצריך שימלקנו בסכין דווקא, ודין הוא ויכולנו ללמוד זאת מקל-וחומר ונאמר כך ומה אם שחיטה האמורה בקרבן בהמה שלא קבע לה כהן, שהרי זר כשר בשחיטה, ואפילו-הכי קבע לה שתיעשה על-ידי כלי, סכין, אם כן, מליקה שקבע לה כהן אינו דין שיקבע לה (106) כלי, תלמוד לומר: מהפסוק "הכהן ומלק" למדים שאינה נעשית על-ידי כלי, שכך אמר רבי עקיבא לדרוש, מדוע כתוב "כהן ומלק" וכי תעלה על דעתך שזר קרב לגבי מזבח, והלא מכיוון שמליקה נעשתה במזבח שאסור לזר לגשת אליו ממילא נדע שנעשית על-ידי כהן ולא על-ידי זר, אלא מה תלמוד-לומר "כהן"? ללמדך שתהא מליקה נעשית בעצמו של כהן בצפורנו ולא בסכין.

יכול נעלה בדעתנו דימלקנה במזבח בין מלמעלה מן חוט הסיקרא ובין מלמטה מהחוט, תלמוד לומר מהכתוב "ומלק

פרידה גוזל אחת יביא אל המזבח.

והוינן בה: מה תלמוד לומר "הכהן" שכתוב בפסוק זה? ללמדך לקבוע להצריך לו כהן שעבודת מליקה נעשית רק על-ידי כהן.

שיכול נעלה בדעתנו שאין עבודת המליקה טעונה כהן והלא דין הוא ויכולנו ללמוד ממקל וחומו שאינה צריכה כהן ומה קרבן עולה הבא מבן-צאן שקבע הצריך לו הכתוב מקום לשחיטתו שנעשית רק בצפון, ואף על פי כן לא קבע לו הכתוב לשחיטתו כהן, שגם זר שוחט קרבן בן-צאן, אם כן, עולת עוף שלא קבע לו הכתוב שתהא המליקה נעשית בצפון (105) דווקא, אלא כשר בכל הצדדים אינו דין קל וחומר שלא יקבע לו הכתוב כהן במליקתו, תלמוד לומר לכן כתבה התורה לגבי עולת העוף הכהן ללמדנו לקבוע לו כהן למליקתו שאינה כשרה בזר.

את הדיעה שחצי המזבח היה בדרום.

106. הקשו התוספות שנאמר יוכיח מקמיצה שצריכה כהן ואינה צריכה כלי. ובשיטה מקובצת תירץ שיש פירכא מה למנחה שטעונה הגשה. ותמה בזה הגרי"ז אם כן אדרבא מנחה חמורה יותר שצריכה גם הגשה ומכל מקום אינה טעונה כלי ונלמד ממנה למליקה. וביאר בזה, שדין יד בקמיצה הוא מדיני עבודת הקמיצה שטעונה יד דווקא. אך במליקה אין צריך יד דווקא וכשר גם בשינו של הכהן, ועוד, שאין זה מדיני העבודה כלל. שהרי גם במליקת עופות חולין שמטהרת אותם מטומאת נבילה [לר"מ] גם כן צריך בגופו של האדם דווקא, הרי שאין זה מדיני עבודה אלא שזוהי צורת המליקה, ואם כן תמוה איך רצו התוספות כלל ללמוד מליקה

אף עוף אחד. ומתוצת הגמרא שבקרבן חובה לא מצאנו עוף פחות משנים. ולמד מזה רש"י שקרבן עוף שלם זה בשני עופות דווקא. ולכך כלל הוא שקרבן חובה צריך שני עופות, ועל זה צריך ריבוי מיוחד שהתחדש בקרבן נדבה שאפשר להביא אף עוף אחד.

105. הקשו בזה בשפת אמת ובמקדש דוד הלא עולת העוף מליקתה במזבח. והמזבח הלא למאן דאמר אחד כולו היה בצפון. ולתנא אחר על כל פנים היה לו דין צפון שכשר לשחיטת קדשי קדשים.

ובשפת אמת תירץ שכוונת הגמרא על חטאת העוף שאינה צריכה מליקה במזבח [יעויין לעיל סג: בהערות מחלוקת בזה]. והמקדש דוד תירץ שהגמרא בסוגיין נוקטת

והקטיר" למדים מזה הקטרה נעשית בראש המזבח אף מליקה דינה שתהא נעשית בראש המזבח למעלה.

ומהפסוק "ומלק" למדים שתהא המליקה ממול מתחת העורף, אתה אומר ממול עורף או אינו אלא שתהא נעשית מן הצואר בצד הפנים.

אלא, למדים זאת ממה דנאמר כאן בעולת העוף "ומלק", ונאמר להלן בחטאת העוף "ומלק", ולמדים אחד מחברו מה להלן ממול בצד של העורף אף כאן ממול עורף.

ומקשינן: אם כן שלמדים דיני עולת העוף מדיני חטאת העוף אם כן, נלמד גם כן את דיני השחיטה אי מה להלן בחטאת העוף מולק ואינו מבידיל שני סימנים, אף כאן בעולת העוף יהא מולק ואינו מבידיל, תלמוד לומר מהפסוק "ומלק והקטיר" למדים שעולת העוף טעונה הבלדת שני סימנים, שלמדים מליקה מהקטרה מזה הקטרה הראש⁽¹⁰⁷⁾ לעצמו מוקטר, והגוף לעצמו מוקטר, אף מליקה צורת עשייתה הוא שיבדילו את שני הסימנים שהראש יהא לעצמו והגוף לעצמו.

ומנין שהקטרת הראש בעצמו והגוף בעצמו?

שנאמר: "והקטיר אותו" הרי הקטרת הגוף אמורה, הא מה אני מקיים את הכתוב שנאמר בו "והקטיר המזבחה" והרי כבר נאמרה הקטרה? אלא, צריך לומר דבהקטרת הראש — הכתוב מדבר, ומזה שנאמרו שתי ההקטרות בפסוקים בנפרד, למדים שכל הקטרה נעשית לבד.

ומהפסוק "ונמצה דמו דורשים "דמו" דבעינן שכולו כל הדם בין דם הגוף בין דם הראש מתמצה על קיר המזבח" וכן למדים שהמיצוי נעשה דווקא על קיר המזבח ולא על קיר הכבש ולא על קיר החיכל ולא על קיר האולם.

ואיזה זה קיר המזבח שעליו היה ממצה את דם העולה? עליך לומר: שזה קיר העליון של המזבח למעלה מחוט הסיקרא.

ושמא תאמר: או אינו אלא שהמיצוי נעשה על קיר התחתון, ונאמר קל-וחומר ודין הוא שנעשהו על קיר התחתון דווקא דמה בהמה

מקמיצה מאחר שהדין יד שלהם חלוק זה מזה. וצריך לומר שזהו גופא קושיית התוס' שנלמד מקמיצה למליקה שגם מליקה תהיה דינה בעבודת יד וכמו בקמיצה. ועל זה תירץ היטב השטמ"ק שכיון שמנחה חמורה שטעונה הגשה אי אפשר ללמוד ממנה למליקה שתהא גם עבודת מליקה דינה ביד.

107. הגמרא להלן [קח א] מסתפקת במקטיר ראשו של בן יונה בחוץ ומלח משלים הראש

לכזית. אם חייב משום מקטיר קדשים בחוץ, או שאין המלח משלים לכזית ואינו חייב. ומוכיח מזה המקדש דוד שכשמקטיר הראש בפנים נחשב הקטרה אפילו בפחות מכזית. שאם לא כן הרי פשוט שבחוץ פטור כיון שאין זו הקטרה כשרה בפנים. [ואם ספק הגמרא גם על מקטיר בפנים הרי היתה הגמרא צריכה להעמיד הספק בפנים שזהו מקרו הספק ובעל כרחך שבפנים לא הסתפקה הגמרא כלל וזה נחשב הקטרה].

ואף על פי שהכלל הוא שאין הקטרה פחות

אלא, בא הפסוק לומר לך: כמו שהקטרה נעשית בראש המזבח — אף מיצוי מקום עשייתו הוא בראש⁽¹⁰⁹⁾ המזבח.

הא כיצד? היה עולה בכבש ופונה לסוכב ובא לו לקרן דרומית מזרחית, היה מולק את ראשה ממול ערפה ומכדיל וממצה מדמה על קיר המזבח העליון, אם עשאה את מיצוי הדם למטה מרגליו של כהן אפילו אמה אחת כשירה⁽¹¹⁰⁾ משום שכהן היה עומד בסוכב, וחוט הסיקרא נמוך מהסוכב באמה אחת, וכל שהוא מעל לחוט הסיקרא כשר למיצוי הדם.

רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב אומרים: היא עצמה מצות הקטרתה אינה נעשית אלא בראש המזבח, ולא בסוכב. ומכיון שמיצוי צריך להיעשות במקום הקטרה, אם כן יוצא

שהטאתה נזרק דמה למעלה, אפילו הכי עולתה של בהמה נזרק דמה למטה, אם כן, עוף שהטאתו מזים את דמה למטה — אינו דין שתהא עולתו מתמצית למטה.

תלמוד לומר: אינו כן אלא דם עולת העוף היה ממצה למעלה במזבח, ולמדים זאת מהפסוק "ומלק והקטיר ונמצה דמו", ובי תעלה על דעתך לפרש את הכתוב כפשוטו, והלא אי אפשר לפרש כך שהרי מאחר שהקטיר כיצד הוא חוזר וממצה? הלא כבר נשרף, ואם תרצה לומר שהפסוק "והקטיר ונמצה" מדובר בהקטרת הראש, ובא הפסוק לומר שמקטיר את הראש ואח"כ⁽¹⁰⁸⁾ ממצה את הגוף, ונפרש את הכתוב כפשוטו, הקטרה ואחר כך מיצוי, זה אינו נכון, שהרי לכתחילה צריך שימצה את דמו כולו וגם דם הראש בכלל, ואם יקטיר את הראש תחלה שוב לא יוכל למצות את דם הראש.

ונפקא מינה מזה, שבכל הקרבנות הדין הוא שזריקת הדם שלא במקומו מועילה לכפר לבעלים [ורק הבשר פסול] אך בעולת העוף שמיצה דמה למטה לא יתכפרו בעלים. שבכל הקרבנות זה רק שינוי מקום הדם במזבח, אך בעולת העוף זה שינוי מקום העבודה והרי זה כמו שמלקה למטה.

אלא שהוכיח שגם בעולת העוף נאמר הדין שמקום מתן דמים שלה למעלה. נמצא שיש בה שני דינים. הן משום מעשה המיצוי שצריך למעלה, והן משום מתן דמה שיהא למעלה.

110. והטעם משום שהם סוברים שאפשר לעשות מערכה על גבי סוכב כמבואר בגמרא להלן. וביארו התוס' שלכן מועיל גם באמה שתחת הסוכב, שאמה הסמוכה למקום הקטרה כשירה כמו שבזריקת דם על הקרן אפשר לזרוק

מכזית, מכל מקום כיון שאמרה תורה להקטיר הראש לחוד, הרי הוא נעשה בריה [דבר חשוב] וקריו הקטרה אף בפחות מכזית.

108. זוהי קושיית רש"י. ותירץ כדלהלן והרמב"ן בפירוש התורה תירץ על זה שוודאי שאי אפשר להקטיר הראש קודם המיצוי, כי בכל הקרבנות אין ההקטרה אלא אחר שיגיע דמם למזבח.

109. גם בחטאת בהמה הדין לזרוק דמה בחצי מזבח העליון. וביאר בזה הגרי"ז שיש בזה שני דינים נפרדים. שבחטאת הוא משום שמקום הדם במזבח הוא בחצי העליון. אך בעולת העוף נאמר דין במעשה המיצוי שמקומו בראש המזבח. וכשם שמליקת עולת העוף [ובמליקה אין כלל מתן דמים] מקומה בחצי העליון, כמו כן המיצוי מקומו שם משום מעשה העבודה.

שרק ראש המזבח כשר⁽¹¹¹⁾ למיצוי, ולא כל האמה שמעל לחוט הסיקרא.

ומקשינן: מאי בינייהו בין תנא קמא ורבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב, הלא כולם למדים שמיצוי נעשה במקום הקטרה דווקא, מהכתוב "והקטיר ונמצה", ואם כן, קשה: מהו טעם מחלוקתם?

ומתצינן: אביי ורבא דאמרי תרוייהו: נחלקו התנאים בדין מקום הקטרה, ועושה מערכה עליגבי סובב איכא בינייהו בין תנאים אלו, שתנא קמא סובר שאפשר לעשות⁽¹¹²⁾ מערכת עצים על-גבי הסובב ולהקטיר בה, ומשום כך הוא סובר שגם המיצוי כשר כשנעשה סמוך לסובב, שהרי סמוך למקום ההקטרה הוא, ורבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב סוברים שדווקא ראשו של מזבח כשר להקטרה, ואם כן נמצא שקרוב לסובב איננו סמוך למקום ההקטרה שבמזבח, ואינו ראוי למיצוי הדם.

שנינו במתניתין: בא לו הכהן לגוף והסיר

את המוראה ואת הנוצה.

תנו רבנן: נאמר בפסוק לגבי עולת העוף "והסיר את מראתו" ומפרשים: מוראה – זו זפק, יכול יקריר בסכין ויטלנו את הזפק לבדו בלא העור ובלא נוצה, תלמוד לומר מהפסוק "בנוצתה" למדים שנוטלה ונוטל את הנוצה עמה.

אבא יוסי בן חנן אומר: נוטלה את המוראה זפק ונוטל את קורקבנה עמה, ש"נוצתה" האמור בכתוב היינו הדבר המאוס של העוף. וקורקבן דבר מאוס הוא.

דבי רבי ישמעאל תנא: זה שכתוב בפסוק "בנוצתה" מפרשים: בנוצה "שלה" שלא יטול יותר ממה שכנגד הזפק, אלא כיצד הוא עושה? קודרה חותך עד למוראה בסכין כמין ארובה צרה, וכשחותך בסכין כך לא נמשך מן העור יותר מכנגד הזפק.

שנינו במתניתין: שיטע את גוף העולה ולא סה-ב הכדיל דאין חותך את הגוף לגרמי.

על כל האמה.

והחזון איש תמה על הדמיון, שהרי שם הביאור שכל האמה קרויה קרן, ואין זה משום שסמוכה לקרן. והביא שבתוס' לעיל [נד א] ביארו שכיון שהאמה הזו ראויה להקטרה. ורק שאי אפשר להקטיר באויר. לכן גם היא חשובה מקום הקטרה.

111. הראב"ד בפירושו למסכת קינים כתב שלרבי נחמיה ורבא"י אין המיצוי כשר אלא בקרן המזבח למעלה ששם הוא מקום הראוי להקטרה. אך מרש"י כאן דייק הגרי"ז שגם לדבריהם מועיל המיצוי בכל הקיר עד הסובב. וביאר בזה, שהרמב"ם כתב [פ"ב מבית

הבחירה ה"ח] ששלשת האמות מן הסובב ולמעלה קרויות מקום המערכה. ואע"ג שהקטרה היא בגג המזבח. מכל מקום בחפצא כל שלשת האמות הן מקום המערכה והראב"ד שם חולק עליו.

ויש לומר שרש"י סובר כהרמב"ם ולכן כל הקיר עד הסובב כשר גם לר"נ ולראב"י למיצוי כיון שהוא מקום המערכה. אך הראב"ד לשיטתו שחולק וסובר שאין זה מקום מערכה, לכן הצריך דווקא בקרן שהיא מקום הקטרה על ידי הדחק.

112. תמה בזה המקדש דוד, הלא גיזרי העצים של המערכה היו אמה על אמה. ואילו הסובב